

משרד החנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושמונה

פרק י' ט"ז-כ'

שמיני (תשכ"ט)

א. שאלה כללית:

מה המשותף לדינים שנאמרו למשה ולאחריו אחרי מות שני בני אהרן בפרק זה?

ב. ואת שעיר החטאת דרוש דרש משה והנה שורף

גמ' זבחים ק"א ע"ב

"דרש דרש" - שתי דרישות למה? אמר להו: "מפני מה חטאת זו נשרפה ואלו מונחות?"

רש"י ד"ה שתי דרישות: דרישה לנשרפת - למה נשרפה? דרישה למונחות - למה מונחות להמתין לערב ולא נאכלו ביום? [

ספרא שמיני ג'.

מה ת"ל: "דרש דרש משה"? שתי דרישות. אמר להם: "מפני מה נשרף זה? ומפני מה נאכלו אלו?"

רש"י ד"ה דרש דרש:

שתי דרישות הללו: "מפני מה נשרף זה ומפני מה נאכלו אלו?" כך הוא בתורת כהנים.

xx 1. לפי דעת בעל גור אריה ובעל דברי דוד בחר רש"י כאן ללכת בעקבות הספרא ולא פרש לפי הגמרא מפני שבדברי הספרא כאן הם לפי פשוטו של מקרא ודברי הגמרא קשים הם להולמם לפי פשט הכתובים.

xx הסבר במה דברי הספרא כאן קרובים לפשט יותר מדברי הגמרא?

ג. ט"ז ויקצף על אלעזר ועל איתמר בני אהרן הנותרים.

ויקרא רבה י"ג (א')

אמר רב הונא: בשלשה מקומות כעס משה ונתעלמה ממנו הלכה, ואלו הן: בשבת ובכלי מתכות ובאונן.

בשבת מניין? שנאמר (שם ט"ז) "ויותירו אנשים ממנו עד בקר וירוס תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה". כיון שכעס שכת לומר להם הל' ונת' שבת, אמר להם (ט"ז כ"ג) "הוא אשר דבר ה' אכלוהו היום, כי שבת היום לה'".

ובכלי מתכות מניין? שנאמר (במדבר ל"א י"ד) "ויקצוף משה על פקודי החיל" וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה, שכת לומר להם הלכות כל מתכות. וכיון שלא אמר משה, אמר אלעזר הכהן תחתיו, שנאמר (ל"א כ"א) "ואמר אלעזר הכהן אל אנשי הצבא... זאת חוקת התורה אשר צוה ה' את משה" - אמר להם: "למשה רבי צוה ולי לא צוה".

באונן מניין? שנאמר (ויקרא י' ט"ז) "ויקצף על אלעזר ועל איתמר", וכיון שכעס נתעלמה ממנו הלכה, שאונן אסור לאכול בקדשים.

רלב"ג (בסיום פרושו לפסוקים ט"ז-כ')

והנה הורה זה על זריזות משה לקיים מצות ה' יתעלה עד שהעלימה ממנו זריזותו ההתחשבות על זאת המצוה שבאתהו מאת ה', באופן שיעמוד על ענינה, אם היא נוהגת בקדשי שעה לבד או תנהג גם כן בקדשי דורות עם שבת ורמב"ד שכל משה במושכלות היה מונע אותו מהשיב מחשבתו באלו ענינים המעשים באופן שלם; הלא תראה שזה היה מונע אותו מלסדר דבריו עם בני אדם באופן ראוי ולזה היה אהרן לו למליץ.

1. מה ההבדל בין דעת רב הונא ובין דעת רלב"ג בסבת מעותו של משה?

2. איזו משתי התפישות נראית לך קרובה לפשוטו של מקרא?

3. מניין ראייה שלא היה יודע "לסדר דבריו עם בני אדם באופן ראוי?"

ה. י"ז מדוע לא אכלתם את החטאת במקום הקדש

רלב"ג הנה יהיה ההכרח הרצון בזה: מדוע לא אכלתם את החטאת שיהיה במקום הקדש.

1. הסבר את דבריו המסומנים בקו.

xx 2. מה ראה להוסיף לפסוקו את המלה "שיהיה" - מה תיקן בזה?

ה' י"ח אכל תאכלו אותה בקדש כאשר צויתי.

השוה

י"ב-י"ג קחו את המנחה הנותרת מאשי ה' ואכלוה...

ואכלתם אותה במקום קדוש כי חקך וחק בניך היא מאשי ה' כי כן צויתי

י"ד-ט"ו ואת חזה התנופה ואת שוק התרומה תאכלו במקום טהור... והיה לך ולבניך אתך לחק עולם.

כאשר צוה ה'

כאשר צויתי.

י"ח אכול תאכלו אותה בקדש

רנה"ו (באור)

י"ג ד"ה כי כן צויתי: שתאכלו מנחת שמיני אותה האמור למעלה בפרשה, לפי שבשבעת ימי המלוואים שרפו הפרים הנקריבים, הוצרך לצוות על מנחת יום העשמיני שיאכלוה כדין כל נותרת שבפרשת צו. ואע"פ שהיו אוננים (אין אונן אוכל בקדשים, צוה על מנחה זו שיאכלוה).

ט"ו ד"ה כאשר צוה ה': בפרשת צו. ועתה נאמר לי, שהיום תאכלו הפעם הראשון החזה והשוק, וגם קדשים קלים אסורים לאונן... אבל היתה הוראת שעה ביום זה שלא ינחגו אנינות, מטעם "בקרובי אקדש".

1x) איך יש לפרש לפי זה שלא נאמר גם בפ' י"ח "כאשר צוה ה'?"

2x) מה הראיה מן התורה שאין אונן אוכל אפילו קדשים קלים?

3) הסבר את דבריו האחרונים המסומנים בקו.

ו. וישמע משה ויטב בעיניו

ספרא: הודה מיד ולא בוש לומר לא שמעתי.

זבחים: ק"א ע"ב: לא בוש לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי.

רש"י ד"ה ויטב בעיניו: הודה ולא בוש לומר לא שמעתי.

א 1. מה הקשי בפסוקנו שאותו מנסה רש"י לישב?

2. מהו הקשי המתישב ע"י דברי הגמרא שאמנם שמע משה כך מפי הגבורה אלא ששכח?

3. ר' יעקב קניזל מעיר לדברי רש"י הנ"ל: ויש ספרים שכתוב בהם: ולא בוש לומר לך שמעתי.

כיצד יש להבין את דברי רש"י לפי גירסא זו?

ז. וישמע משה וייטב בעיניו.

ספרא שמיני (י"ב): הודה מיד ולא בוש לומר לא שמעתי.

אמר ר' יהודה: חנניה בן יהודה היה דורש כל ימיו: "קשה הקפדה שגרמה לו למשה לטעות". אחרי מיתתו הריני כמשיב על דבריו: ומי גרם לו שהקפיד אלא שמעתי!

אא הסבר מהו ההבדל בין דעת ר' יהודה לבין דעת חנניה בן יהודה.

ח. דעות שונות לפרשנים בהסבר חלוקי הדעות בין משה ואהרן.

רש"י ד"ה הייטב בעיניו: אם שמעת בקדשי שעה (שאפילו אני אונן, חייב הייתי לאכל) אין לך להקל בקדשי דורות, (ושעיר של ראש חודש - קדשי דורות הוא).

הכורם (מבני חבורת "הבאור" בסוף המאה ה-18): הכוונה: אם כבשתי צערי ולא בכיתי להצדיק דין שטים ברבים, הייטב בעיני ה' לאכול את בשר החטאת מתוך שמחה ונחת ולבי מלא יגון ועצב, ובשר קדשים ראוי לאכול בשמחה ולא באבלות.

שד"ל ד"ה "הן היום הקריבו": אני וארבעה בני הקרבנו את חטאתנו ואת עולותינו לכפר בעדנו ואף על פי כן קרו אותי כאלה, שמתו שני בני, אם כן הרי אין אנחנו רצויים לפני המקום. ואם כן - אם אכילת החטאת היא כאשר אמרת לכפר על העדה (עין רש"י י', י"ז ד"ה "ואתה נתן לכס"), היתכן שנכפר אנחנו על העדה בהיותנו אנחנו נזופים למקום? ואם בכל זאת היינו אוכלים אותה והיינו מתברכים בלבנו, שעדיין אנו רצויים לפניו ועדיין אנו כדאים לכפר על העם, "הייטב בעיני ה'?" - הלוא יותר תבער חמתו על זדון לבנו זה.

במה שונה עקרונית תפישתם של המפרשים האחרונים מתפישת רש"י (שהיא תפישתם של חז"ל)?